

Maret Vihman, Svetlana Gordijenko

Ühiskonna-ja loodusõpetus eesti keeles põhikooli I ja II astmel

Õppematerjal kakskeelsete koolide õpetajatele

TARTU ÜLIKOOL
NARVA KOLLEDŽ

Koostajad: Maret Vihman ja Svetlana Gordijenko

Projekti toetatakse Euroopa Sotsiaalfondi meetme „Kooli poolelijätmise vähendamine, haridusele juurdepääsu suurendamine ning õppe kvaliteedi parandamine“ alameetme „Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikele õppekavadele vastav üldharidus“ raames.

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

TARTU ÜLIKOOLI NARVA KOLLEDŽ

Ühiskonna-ja loodusõpetus eesti keeles põhikooli I ja II astmel

Õppematerjal kakskeelsete koolide õpetajatele

Koostajad: Maret Vihman ja Svetlana Gordijenko

**Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond**

Eesti tuleviku heaks

NARVA 2013

Sisukord

1. OSA. INIMENE.....	5
1.1. RAKK	5
1.2. KEHAOSAD	6
1.2.2. Ristsõna teemal „Kehaosad“	9
1.3. VERI JA VERESOONED.....	10
1.4. SISEORGANID	10
1.5. SEEDEORGANID.....	11
1.6. PEAAJUD JA KESKUSED.....	12
1.7. ERITUSELUNDID EHK NÕRENÄÄRMED.....	13
1.8. LUUSTIK	14
1.9. SUU JA HAMBAD	15
1.10. MEELED	16
1.11. EMOTSIIONID JA TUNDED	20
2. OSA. TAIMERIIGI JA LOOMARIIGI	22
2.1. LOOMABINGO	22
2.2. LÜHIREFERAAT	23
2.2.1. Loom / lind / kala /putukas - I või II kooliaste	23
2.2.2. Imetaja / lind / kala /putukas /roomaja – II ja III kooliaste.....	23
2.2.3. Puu / lill / ravimtaim – I, II kooliaste	23
2.2.4. Imetaja / lind / kala /putukas /roomaja – III kooliaste	24
2.3. PARGIS	24
2.4. LOOMARIIGI VAATLUS	25
2.5. LOOMADE ETTEVALMISTUMINE TALVEKS.....	27
3. OSA. ÜHISKONNAÕPETUSE TEEMAD	30
3.1. LAK-ÕPE ÜHISKONNAÕPETUSE TUNNIS.....	30
3.1.1. Õppetöö rõhuasetused	30
3.1.2. Võimalikud raskused	31
3.1.3. Tunni struktuur	32
3.2. ÜLESANNETE NÄIDISED. REKLAAM	33
3.3. ÜLESANNETE NÄIDISED. EESTI RIIK	34
3.3.1. President, Riigikogu, valitsus.	34
3.3.2. Eesti rahvuslik sümbolika	36
3.3.3. Eesti rahvustoit	37
3.3.4. Eesti tähtsamad isikud	39
3.3.5. Eesti kuulsused	42
4. OSA. OHUD JA TURVALISUS	45
4.1. TERVIS	45
4.2. TULEOHUTUS	46
4.3. NÄITED PROJEKTIDEST.....	46
4.3.1. Pakendi uurimine. Kas tervislik või ebatervislik toit?	46
4.3.2. Jookide valik ja tervislikkus	47
4.3.3. Erinevaid näiteid õpilaste mõtlemist aktiveerivateks õpiülesanneteks	47
4.4. LIIKLEMINE JA LIIKLUSMÄRGID	47
Põhiteemad õppeaasta lõikes:.....	47
4.5. MINA JA ARVUTI	48

1. OSA

INIMENE

Maret Vihman

Tartu Ülikooli Narva kolledž

1.1. RAKK

Lünkade täitmine

1) Inimeses on ...rakku

2) TUUM juhib raku elutegevust. Tuumas paiknevad:

K ehk .....

ja G ehk.....

Tabeli täitmine

Mis on taimsel ja loomisel rakul ühist/erinevat?

Ühist	Erinevat

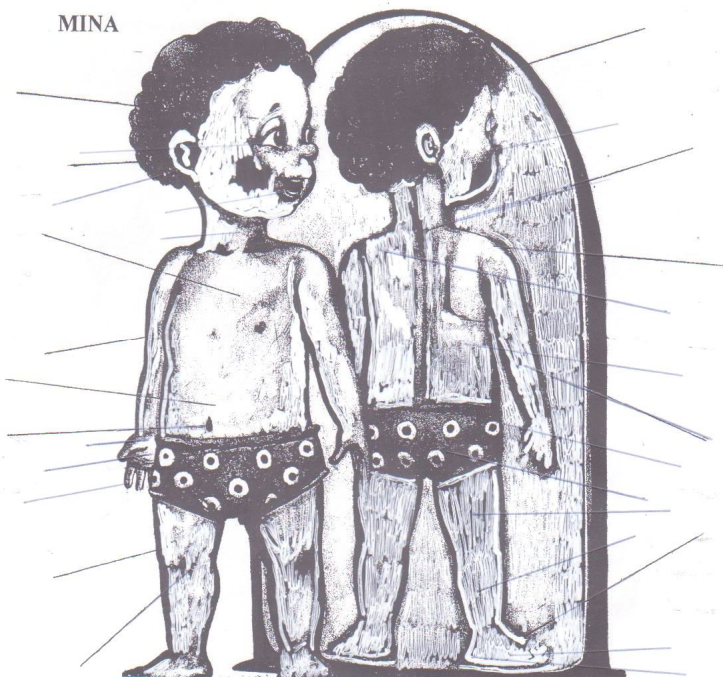
Võrdlemine

Võrdle loomset rakku linnunaga

Muna osa	Raku osa
Munakoor	
Nahkjas koorealune ümbris	
Munavalge	
Rebuväät	
Munakollane	
Nahkjas ümbris ümber munakollase	

1.2. KEHAOSAD

MINA

<i>PEA</i>	<i>KÕRV</i>	<i>SILM</i>	<i>NINA</i>	<i>SUU</i>
<i>KAEL</i>	<i>ÕLG</i>	<i>JUUKSED</i>	<i>RIND</i>	<i>KÕHT</i>
<i>NABA</i>	<i>PUUSAD</i>	<i>SELG</i>	<i>TURI</i>	<i>TAGUMIK</i>
<i>KÄSI</i>	<i>KÜÜNARNUKK</i>	<i>SÕRMED</i>	<i>RANNE</i>	<i>KÄELABA</i>
<i>JALG</i>	<i>PÕLV</i>	<i>VARBAD</i>	<i>SÄÄR</i>	<i>REIS</i>
<i>KAND</i>	<i>PÕID (labajalg)</i>		<i>RANGLUU</i>	<i>ABALUU</i>

Lase õpilastel vastavad sõnad välja lõigata ja õigesse kohta antud joonisel paigutada .

Teine variant: vastavad sõnad juurde kirjutada.

Paiguta ülaltoodud kehaosad alloleva tabelisse

INIMESEL ON ÜKS	INIMESEL ON KAKS		INIMESEL ON PALJU

Ülesanded grupile.

Võrdle enda keha(osi) klassi- või grupikaaslastega:

- Leia 2 inimest, kes on pikemad kui sina;
- Leia 2 inimest, kes on lühemad kui sina;
- Leia 1 inimene, kelle jalad on pikemad kui sinul;
- Leia 1 inimene, kelle jalad on lühemad kui sinul;
- Leia 1 inimene, kellel on sinuga ühesugune jalalaba pikkus (jalatsi number);
- Leia 1 inimene, kelle käed on pikemad kui sinul;
- Leia 1 inimene, kelle käed on lühemad kui sinul;
- Leia 1 inimene, kelle labakäsi on sinu labakäe suurune.

Sõnade otsimine

Tõmba sõnale joon ümber ja kirjuta allolevatesse ruutudesse:

(abiks om antud sõnade viimased tähed)

K	U	L	P	E	A	G
Ä	T	E	G	E	L	S
S	J	A	L	G	A	E
I	B	K	Õ	H	T	L
A	R	N	I	N	A	G

4-tähelised sõnad:

			A
			G
			T
			I
			G

3-tähelised sõnad:

1.2.1. Pea osad

Lase õpilastel vastavad sõnad välja lõigata ja õigesse kohta antud joonisel paigutada .

Teine variant: vastavad sõnad juurde kirjutada.

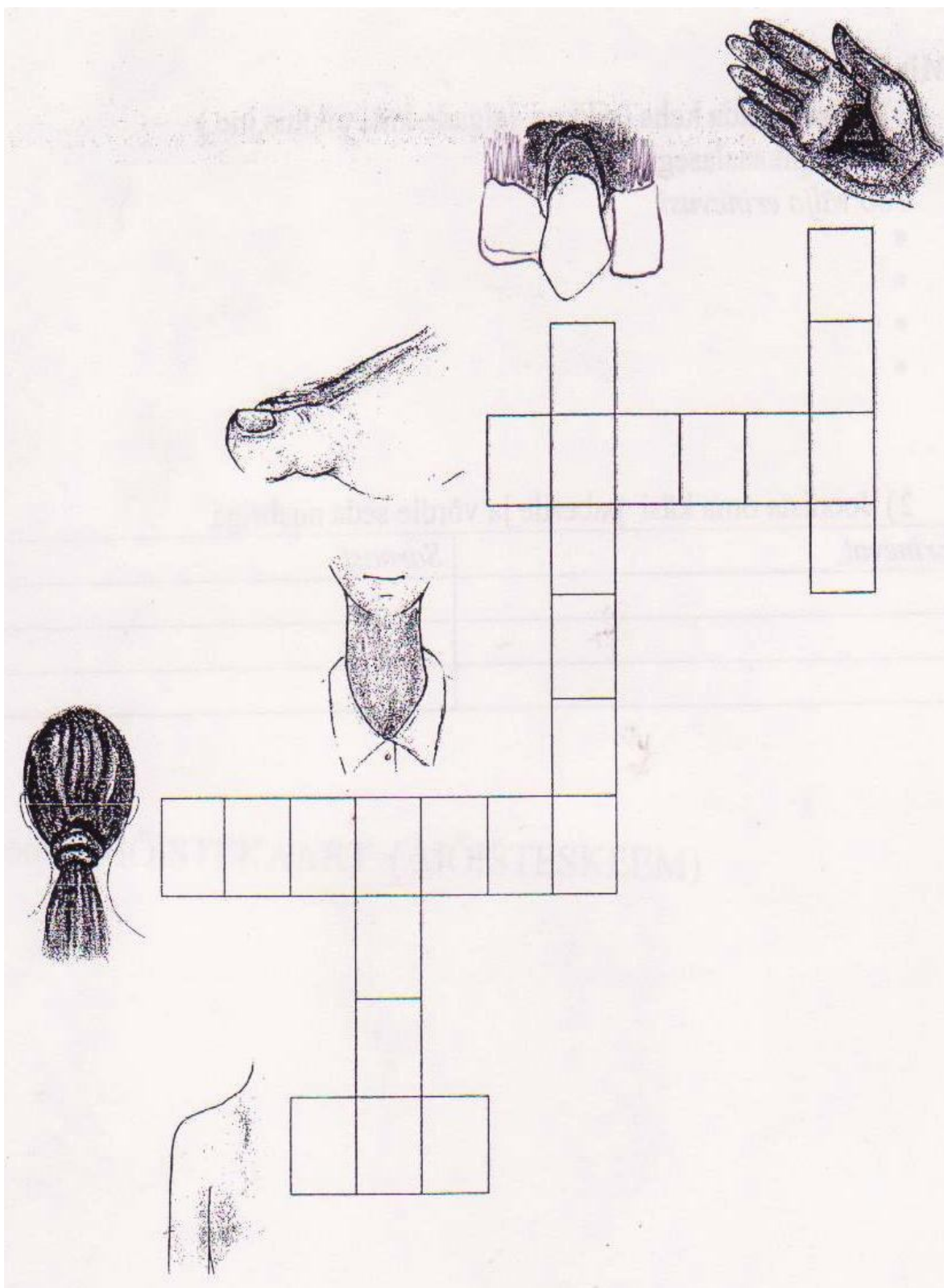
<i>PEA</i>	<i>KÕRV</i>	<i>NÄGU</i>	<i>SILM</i>	<i>NINA</i>
<i>KULMUD</i>	<i>RIPSMED</i>	<i>LAUP (otsmik)</i>	<i>PÕSED</i>	<i>HUULED</i>
<i>LÕUG</i>	<i>OIM (meelekoht)</i>	<i>KUKAL</i>	<i>PEALAGI</i>	<i>HAMBAD</i>

Paiguta ülaltoodud kehaosad alloleva tabelisse

ON ÜKS	ON KAKS	ON PALJU

1.2.2. Ristsõna teemal „Kehaosad“

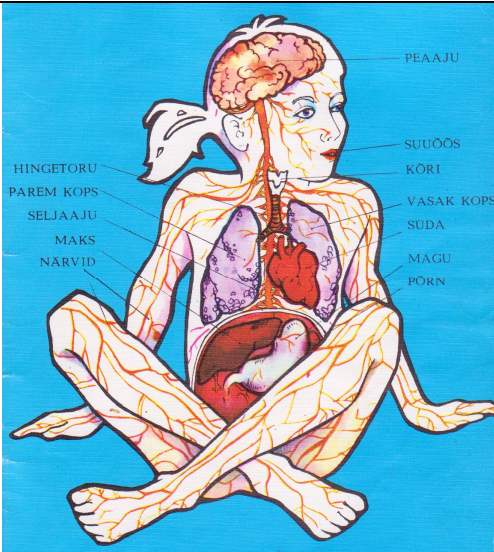

1.3. VERI JA VERESOONED

Tabeli täitmine

VERE-OSAKESED:	Kuju, suurus	värvus	sisaldab	Tootm., uuenem.	põhiülesanne
PUNALIBLED			Raud (elavad ~4 kuud)	Lamelluude üdis (250 miljardit tk päevas); maksas	
VALGELIBLED			(elavad mõni tund kuni eluaeg)	Luuüdis, lümfisõlmedes ja põrnas	
VERE-LIISTAKUD					
VERELEEM e. VEREVEDELIK			Vesi, soolad, valgud, (rasv)		Transpordib hormoone, vitamiine, toitaineid ja on soojusregulaator

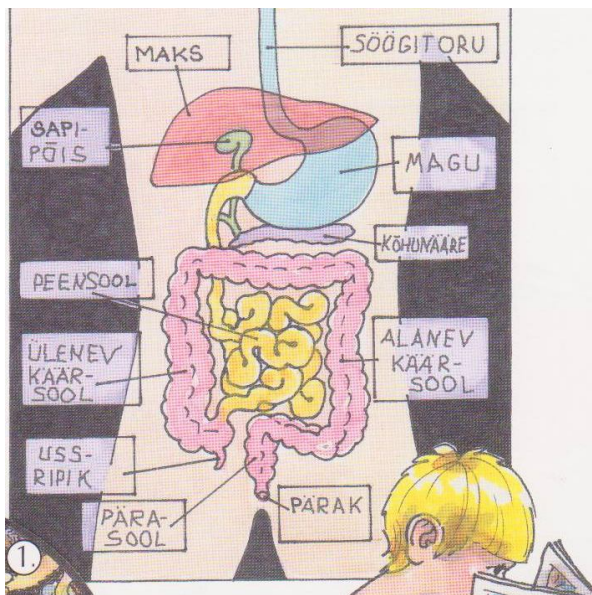
1.4. SISEORGANID

	<p>Vali 3 siseorganit ja kirjuta, mis selle abil sinus toimub, mis ülesannet see organ täidab:</p>
---	--

1.5. SEEDEORGANID

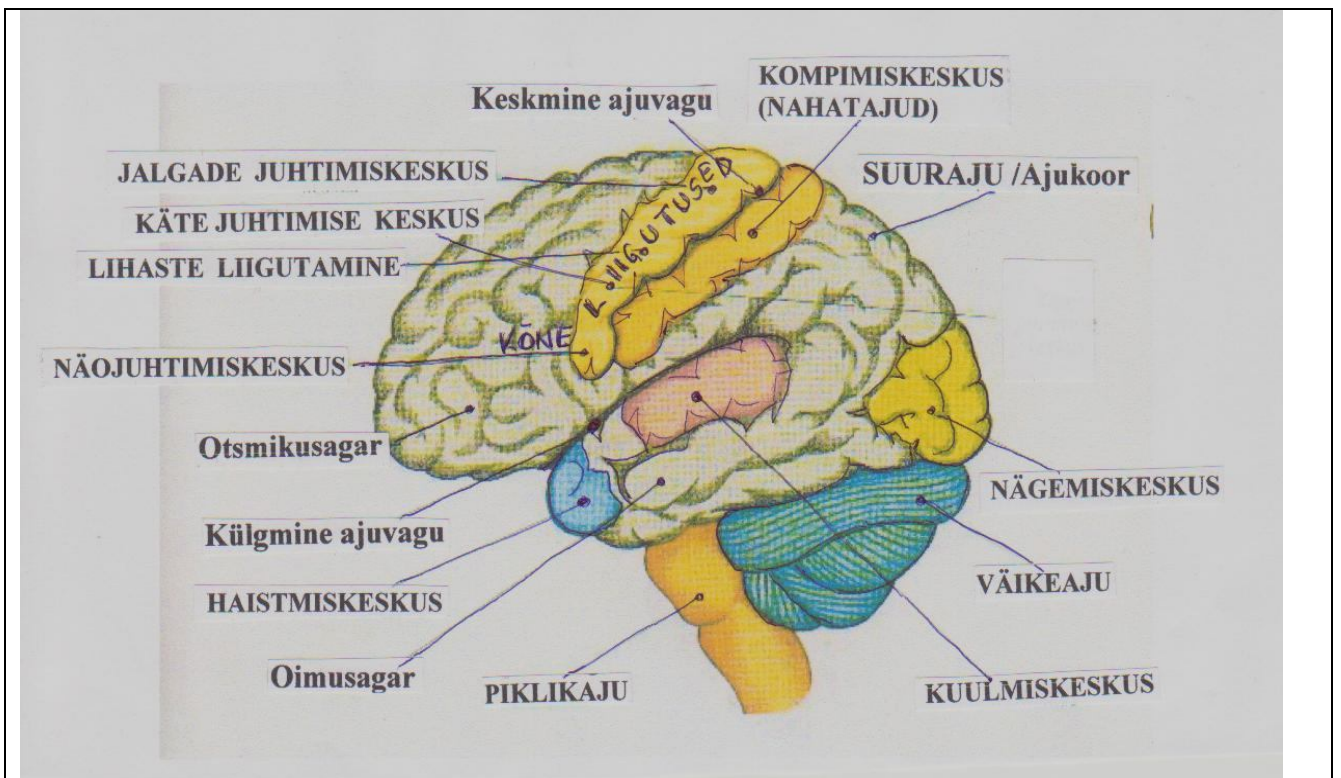
Tabeli täitmine

Organ (elund)	Mille abil	Mis toimub, mis tehakse
SUUÕÕS		
NEEL		
TOIDUTORU		
MAGU		
12-sõrmikSOOL ja PEENSOOL		
JÄMESOOL		
PÄRAKAS		

Huovinen, P. Taibupõnn bakterite maailmas. TEA, 2008.

1.6. PEAAJUD JA KESKUSED

Vasta küsimustele:

Näita käega, kus on peaaus nägemiskeskus

Näita käega, kus on kuulmiskeskus, mõtlemiskeskus, haistmiskeskus, liigutuste keskus,....

Miks on ohtlik kukkuda kukla peale?

Mis võib juhtuda, kui kellelegi kukub midagi ülevalt pähe?... või lüüakse raamatuga pähe?

Kuidas me saame kaitsta pead kukkumiste ja põrutuste eest?

1.7. ERITUSELUNDID EHK NÕRENÄÄRMED

Tabeli täitmine

VÄLISNÕRENÄÄRMED (eritavad seedevedelikke või jääk- ja mürkaineid mööda kanaleid (mööda juhasid) konkreetseesse kohta)			SISENÕRENÄÄRMED (eritavad hormeene, aineid otse verre)	
	<i>Eritab kuhu ja mida</i>	<i>Mis tähtsus, mis toimub?</i>		
MAKS			KILPNÄÄRE (ainevahetushormoon)	
NEERUD			AJURIPATS (kasvuhormoon) (regul. kõigi sisenõrenäärmete tööd)	
NAHK			NEERUPEALSED (adrenaliin, ainevahetush. ja meessuguhormoon)	(regul. Südame- ja veresoon-konna tööd ja hingamist)
KÕHU-NÄÄRE (pankreas)			KÕHUNÄÄRE (insuliin)	
SÜLJE-NÄÄRMED			KÄBIKEHA (biorütme reguleerivad ained)	
PISAR-NÄÄRMED			SUGUNÄÄRMED (suguhormoonid)	
VAIGU-NÄÄRMED				

MAGU				
SOOLED				

Moodusta 3 lauset tabeli põhjal.

1.8. LUUSTIK

Vaata allpool toodud pilti ja vasta:

Millised luud ühendavad pea, kere, käte ja jalgade luud ühtseks tervikuks?

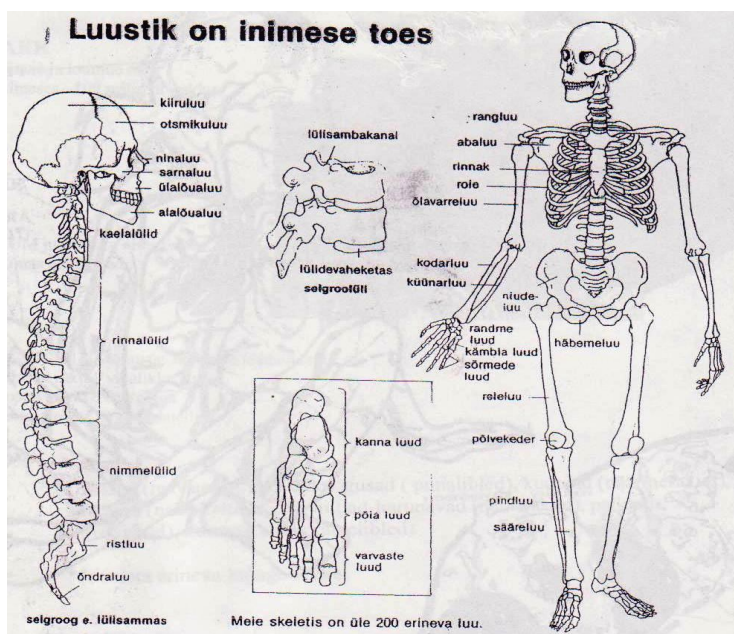
Millised on kõige pikemad luud, kõige väiksemad luud?

Millised luud on lamedad luud, millised torujad luud?

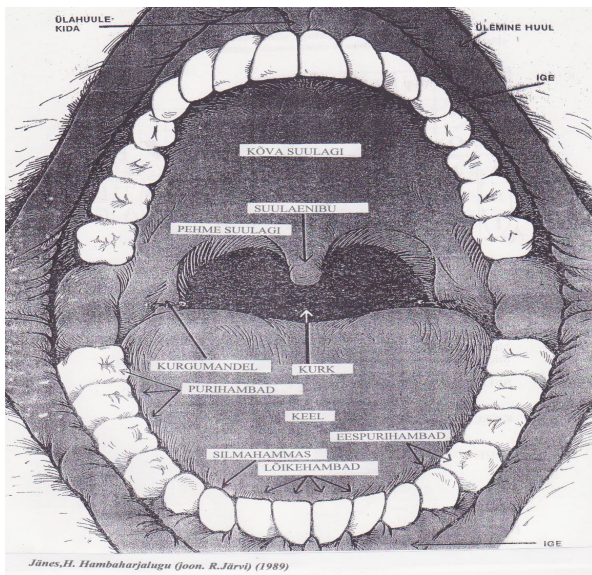
Millised luud on inimesel paarikaupa?

Iseloomusta selgroogu.

Koosta üks küsimus luustiku kohta skeemi põhjal!

19. SUU JA HAMBAD

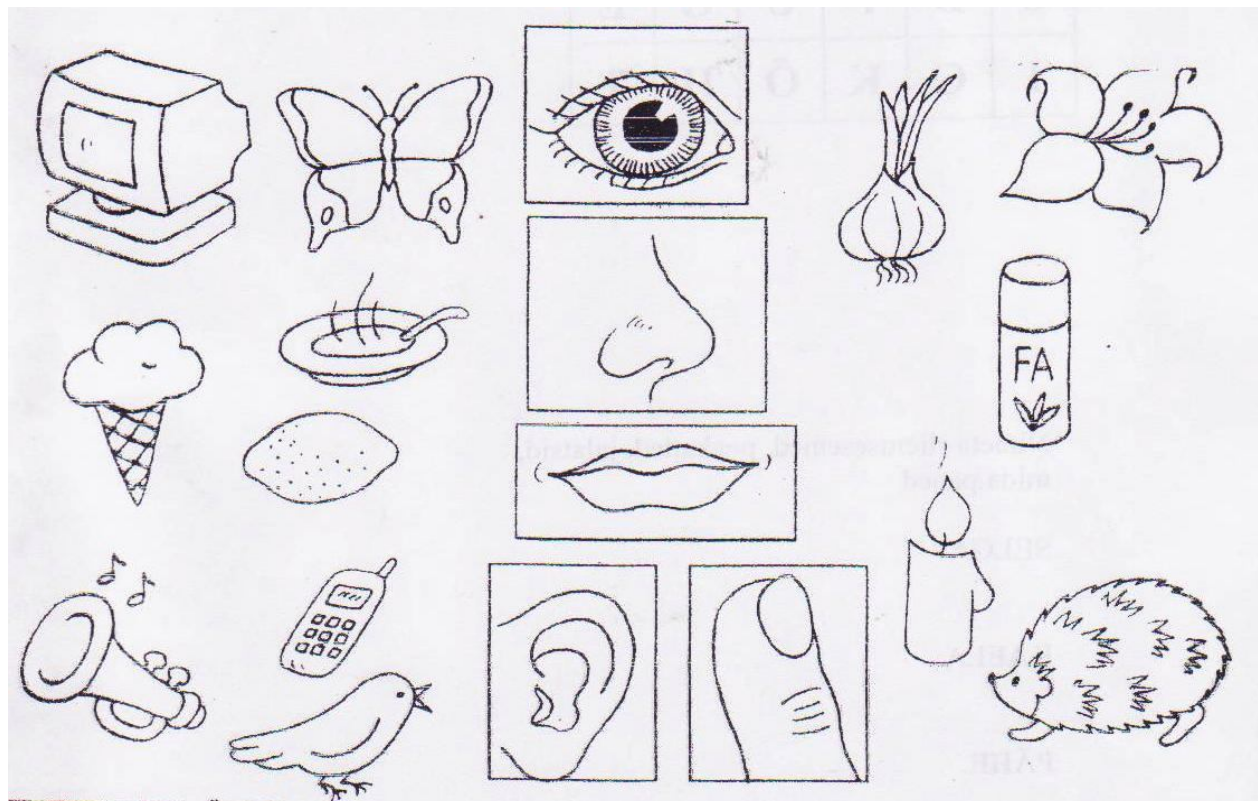
Tabeli täitmine

Hambad	Millal tulevad /vahetuvad	Arv	Ülesanne
Piimahambad			
Lõikehambad			
Silmahammas			
Purihambad			
Tarkusehambad			

1.10. MEELED

Ühenda meel õige asja või esemega (meel, mille kaudu saad enam informatsiooni või tunned omadusi).

Too veel üks näide iga meele juurde.

Ülesanded nägemismeelele:

Milliseid omadusi saad teada nägemismeele kaudu?

Vaata ringi ja nimeta:

- *midagi, mis on suur
- *midagi, mis on väike
- *.... mis on kirju
- *... mis on ühevärviline
- *... mis on väga ilus
- *... ümmargune või ovaalne
- *.... kandiline
- *... mis liigub/.... on paigal

Ülesanded maitsemeelele:

Ühenda sobivad paarid:

Keeleots	mõru maitse
Keeleots ja küljed	hapu maitse
Keele küljed	magus maitse
Keele tagumine osa	soolane maitse

Joonista keel ja märgi, mis maitset mis osa tunneb!

Nimeta mõni söök, mis on:

MAGUS

HAPU

SOOLANE

MÕRU

KIBE

Ülesanded haistmismeelele

Kas tugevamini lõhnavad kuumad, soojad või külmad toidud?

Nimeta midagi, millel on hea lõhn/halb lõhn (hais/tugev lõhn/õrn (vähe tuntav) lõhn/ei ole lõhna.

Kes tunnevad lõhna inimesest palju paremini? Too üks näide.

Ülesanded kompimismeelele

Mille abil me kombime? Millised on kõige tundlikumad kehaosad?

Nimeta omadusi, mida saad teada ainult kompimise teel (mida ei näe ja ei kuule).

Nimeta midagi, mis tundub katsumisel:

SOE, PEHME, KARE, KÜLM, KARVANE, MÄRG, LIBE, KLEEPUV

Kompimismeele abil tunneme me seljas ka riideid. Me oleme riiete kandmisega ja kompimisega niivõrd harjunud, et ei märkagi seda. Kuid mõningad riided vastu paljast ihu tekitavad ebamugavustunnet ja me tunneme seda.

Nimeta mõned.

Ülesanded kuulmismeelele:

Mille abil me kuuleme?

Milliseid omadusi saab ainult kuulmise teel (ei näe, ei saa käega katsuda ega maitsta)?

Nimeta midagi, mis teeb

VAIKSET/ KÕVA/ ILUSAT/ KOLEDAT häält.

Kas parem on kuulata (jälgida) karjumist, sosistamist või keskmise tugevusega helisid ja hääli?

Kas oskad tuua näiteid, kuidas on püütud vältida ja summutada kõvasid helisid, öiseid hääli?

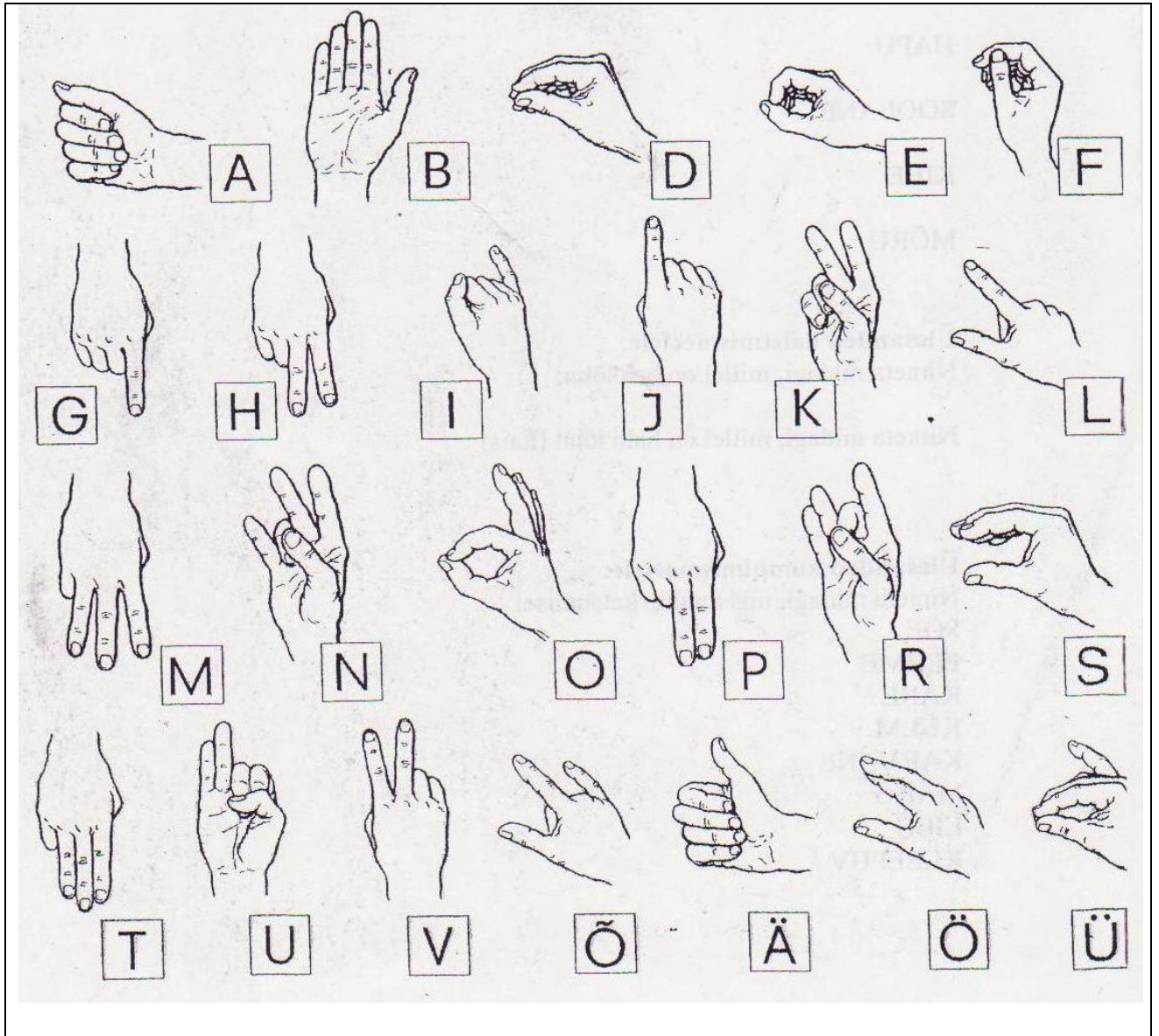
On olemas head ja halvad sõnad, mida kuuleme ja mis mõjutavad ka teisi meeli ja meie teisi elundeid:

HEAD SÕNAD		Halvad sõnad	
KIITVAD sõnad, mida tahaksid kuulda	ILUSAD ja MEELDIVAD sõnad, mida tahaksid kuulda	Solvavad, halvustava, mida ei taha kuulda	Ropud ja rumalad sõimusõnad , mida ei tohi kunagi öelda

Mis tunde (meeleolu) tekitavad sinus kuulnud halvad ja solvavad sõnad?

Ütle oma naabrile 3 ilusat sõna; kirjuta paberile /näpuga selja peale/õhku,...3 ilusat sõna.

Kurdid räägivad omavahel viipekeeles. Viipekeele tähestik on allpool välja toodud. Ütle (näita, kirjuta) oma naabrile oma nimi täht-tähe haaval.

Kurdid inimesed on õppinud lugema sõnu ka suud ja huuli jälgides.

Ütle kaaslasele üks sõna hääletult, liigutades vaid suud ja huuli ning püüa mõistatada ka tema poolt hääletult öeldud sõna.

Müra ja mürareostus

(Ülesanne on võetud Keskkonna töövihikust 3.-6.kl. teema: ÕHK)

Nimeta:

- rahustavad helid ja hääled;
- kahjulikud helid ja hääled.

Kuidas käituvad loomad müra korral?

Kuidas käitub inimene müra korral?

Kuidas vähendada müra: koolis, linnas, kodus, maal?

VAATLUS

Milliseid hääli oled täna kuulnud? (Tee vaatlus 1-3 päeva kohta) Täida tabel:

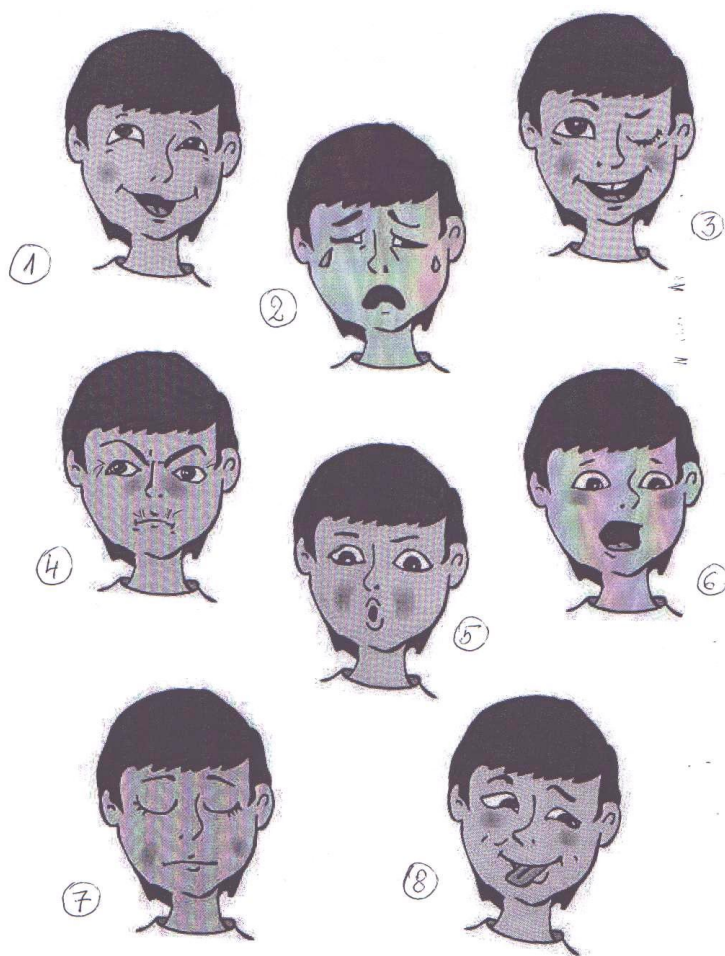
Nõrgad hääled ja helid	Lühiajalised, (korraks) ehmatavad hääled ja helid	Tugevad ja häirivad hääled ja helid

Milline on sinu kodukoha kõige suurem müra tekitaja? (Joonista või kirjelda)

1.11. EMOTSIOONID JA TUNDED

Vaata allpool toodud joonist ja täida tabel!

	Mis tunne, emotsioon on pildil?	Millal sina tunned nii?
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		

Minu tunnete (emotsioonide) raamat:

Joonista eraldi lehtedele (A5 formaati, vihikulehe suurune) 4-6 näopilti erinevatetunnetega ja kirjuta juurde, millalsul selline nägu on ?

Las teised püüavad ära mõistatada, mis tunne, emotsioon sul siis on?

2. OSA

TAIMERIIK JA LOOMARIIK

Maret Vihman

Tartu Ülikooli Narva kolledž

2.1. LOOMABINGO

Lisa igasse lahtrisse mõni näide loomariigist:

Pikad kõrvad	Pikk kael	Pikk saba	Pikad jalad	Pikad küünised
Pruun karv	Hall karv	Valge karv	Oranž karv	Kollane värv
Suured sarved	Suur kaal	Suur nina	Suur kael	Suured kihvad
Küür seljas	Okkad seljas	Soomused seljal	Tiivad, lennunahad	Triibud seljal
Kärss	Lont	Nisad	Lakk	Kukkur
Kabjad	Sõrad	Loivad	Koivad	Uimed

Leia loom, kellele sobiks 3 nimetatud omadust. Millised.

Leia loom, kellele sobiks 4 nimetatud omadust. Millised.

Leia loom, kellele sobiks 5 nimetatud omadust. Millised.

2.2. LÜHIREFERAAT

2.2.1. Loom / lind / kala /putukas - I või II kooliaste

Looma nimi:

Loetle kehaosad:

Karvkate on

Saba on

Kõrvad on

Elab

Sööb

Kes on ta vaenlased? Keda ta kardab?

Mida oskab teistest paremini:

2.2.2. Imetaja / lind / kala /putukas /roomaja – II ja III kooliaste

Võib teha paaristööna. Jõuab teha tunnis ~30 minutiga

1) Eesti-, vene- ja ladinakeelne nimi:

2) Kuulumine ja lähisugulased:

3) Elupaik ja elukoht (manner, mandri osa, ökosüsteem või loodusmaastik) (1-2 lauset):

4) Välimus ja suurus (kehaosad, mõõtmed, kaal...) (2-3 lauset):

5) Toit ja toitumine (mida sööb, kui tihti, millal...) (2-3 lauset):

6) Mõned huvitavad faktid, omapära, erilisus (2-5 lauset):

7) Tähtsus looduses (kasu ja kahju: on söögiks....., sööb ise....., hävitab või kaitseb....) (1-2 lauset):

8) TOIDUAHEL

2.2.3. Puu / lill / ravimtaim – I, II kooliaste

1) Nimi (ladinakeelne või venekeelne nimi):

2) Kuulumine ja lähisugulased:

3) Kasvukoht ja nõudlus (niiskes- kuivas..., varjus- lagedal..., liival-savil....)

4) Kõrgus (max või keskmine):

5) Omapära (lehed, õied, viljad, juured,...):

- 6) Tähtsus inimese elus (mõju, kasu, kahju):
- 7) Tähtsus looduses (on söögiks..., pesapaigaks...)
- 8) Toiduahel (võimaluse korral, n. varsakabi või veel mõni mürgine taim, ei ole kellelegi söögiks)

2.2.4. Imetaja / lind / kala /putukas /roomaja – III kooliaste

- 1) Eesti-, vene- ja ladinakeelne nimi:
- 2) Kuulumine ja lähisugulased:
- 3) Elupaik ja elukoht (manner, mandri osa, ökosüsteem või loodusmaastik) (1-2 lauset):
- 4) Välimus ja suurus (kehaosad, mõõtmed, kaal...) (2-3 lauset):
- 5) Kohanemisomadus (kehaosad, värvus, oskused, mis on vajalikud eluks selles keskkonnas)
- 6) Toit ja toitumine (mida sööb, kui tihti, millal...) (2-3 lauset):
- 7) Mõned huvitavad faktid, omapära, erilisus (2-5 lauset):
- 8) Tähtsus looduses (kasu ja kahju: on söögiks....., sööb ise....., hävitab või kaitseb....) (1-2 lauset):
- 9) TOIDUAHEL

* **Tiitelleht lehe pöördel** (teha tiitellehe näidid tahvlile, kui õpilased on suuremad teevad juba mitmendat referaati, võivad koostada tiitellehe ka iseseisvalt).

* **Ette kandmiseks valida 3-5 lauset, alustada punktist 6 ja 7.** Too välja huvitavaid fakte ja omadusi, et teistel oleks huvitav mõistatada, kellega tegu on. Püüa mitte kasutada looma nime.

* **Referaadi hinne koosneb kolmest osast:** koostamine kirjalikult paljunduslehele, ettekanne ja teiste kuulamine ja mõistatamine.

2.3. PARGIS

Valite ühe pargi, mis asub teie kooli läheduses, kus te olete käinud või õpilastega minna saaksite.

Moodustate kodupargi taimeestikust ja loomastikust rühmad ja alarühmad ning loetlete näiteid. Püüdke tekitada taimede ja loomade alla võimalikult erinevaid alagruppe ja alarühmasid.

Näiteks:

NARVA Pimeaed/ Toila park, ...kooli õu, ...kodu õu

TAIMESTIK → **fügitaimed**

PUUD		PÕÖSAD		Umbrohud ja prahitaimed	LILLED	
okaspuud	lehtpuud	söödavad	Ilupõõsad...		metsikult	istutatud
hõbekuusk	Eestis looduslikud	võõramaise päritoluga	Mürgised...			
	tamm	vaher				

NARVA Pimeaed/ Toila park, ...kooli õu, ...kodu õu

LOOMASTIK

LINNUD		Imetajad	veeloomad	muud	putukad	
paigalinnud	rändlinnud	Puu otsas: orav			kasulikud	kahjulikud
		Maa peal: karihiir				
		Maa all: mutt				

2.4. LOOMARIIGI VAATLUS

- Loomade (lindude, putukate) nägemine
- Jäljed lumel ja maapinnal
- Loomade (lindude, konnade,...) hääled
- Loomade tegutsemise jäljed

Linnupesad			jäälind	
harakas			pääsukesed	
künnivares				
muustrastas				
rähn				
Loomade urud				
rebane	Pikk kaldtunnel nõlva sees		orav	
mäger	Maa-alused, mitmekäigulised, grupiti		karu	
jänes	15-20 cm kraabitud lahtised lohud			
kobras				
Loomade jäljed				
Puudel ja taimedel:			Käbidel :	
Näksitud pungad			Käbirootsud	
Näritud oksad			Harali liistakud	
Söödud puukoor			Muud:	
Söödud puulehed			Ämbliku- võrgud	
Söödud õied			Linnu jäänused	
Maas			Teokarbid	vesirott, rästad, kuldnokk
Tuhnimise jäljed			Linnumunad	vares, orav
Räppetombud				
röövlinnud			röövloomad	
kakud	karvade ja luudega ovaalne tomp		rebane	
kajakad	teokarpidest, kalaluudest lagunev tomp		nugis	

			tuhkur	
Väljaheited				
metskits, põder	pabulad			
jänes	pabulad			
hiired				
nugis, siil	Peened keeruga julk			
Karvad, suled, (sarved)				
Maas	Vees	Puutüvel	Mujal	
Muud märgid puudel				
karu, ilves	Kraapimisjäljed puul			
metssiga	Seaseljasügamise puud			
põder	Põdrasarve mahanühkimise puud			
Muu				
Puukoristaja „sahver“				
Pasknääre „sahver“				

2.5. LOOMADE ETTEVALMISTUMINE TALVEKS

	Mida endast kujutab	Näited loomariigist
Talveuni		
Talveuinak		

Kes mida teeb? Täida tabel

Mida teevad?		Kes?
Kogunevad salkadesse või parvedesse		
Lendavad lõunasse		
Otsivad talvitumiskoha		
Vooderdavad pesa või koopa		
Vahetavad karvkatet		
Koguvad talvevarusid pesasse		
Koguvad talvevarusid kodu lähedale		
Söövad end rasva (talletavad rasvavarud naha alla)		
Kogunevad karjadesse ja salkadesse		
Heidavad sarved maha		

Miks ja kuidas saab inimene loomi talvel aidata?

a) Loomade / lindude toitmine - **Mida? Kuhu? Kuidas?**

b)

c)

VAATLUSLEHT

.....(kuupäev),

..... (koht)

Keda näed:	
Keda kuuled:	
Kelle pesa või urgu näed:	
Kelle söömisjälgi näed:	

Mida näed?	Kelle tegutsemise jälgi näed?

3. OSA

ÜHISKONNAÕPETUSE TEEMAD

Svetlana Gordijenko

Tartu Ülikooli Narva kolledž

3.1. LAK-ÕPE ÜHISKONNAÕPETUSE TUNNIS

3.1.1. Õppetöö rõhuasetused

1.–2.klass

- lähiümbruse märkamine, selle teadvustamine (suhtes MINA ja MEIE)
- koos tegutsemine
- kujundatakse laste baassõnavara ja -lausungimalle
- õpetatakse dialoogi alustama ja jätkama
- õpetatakse märkama ja eristama (pildid, fotod)

Õppeviisideks on näitlikustatud praktiline tegevus:

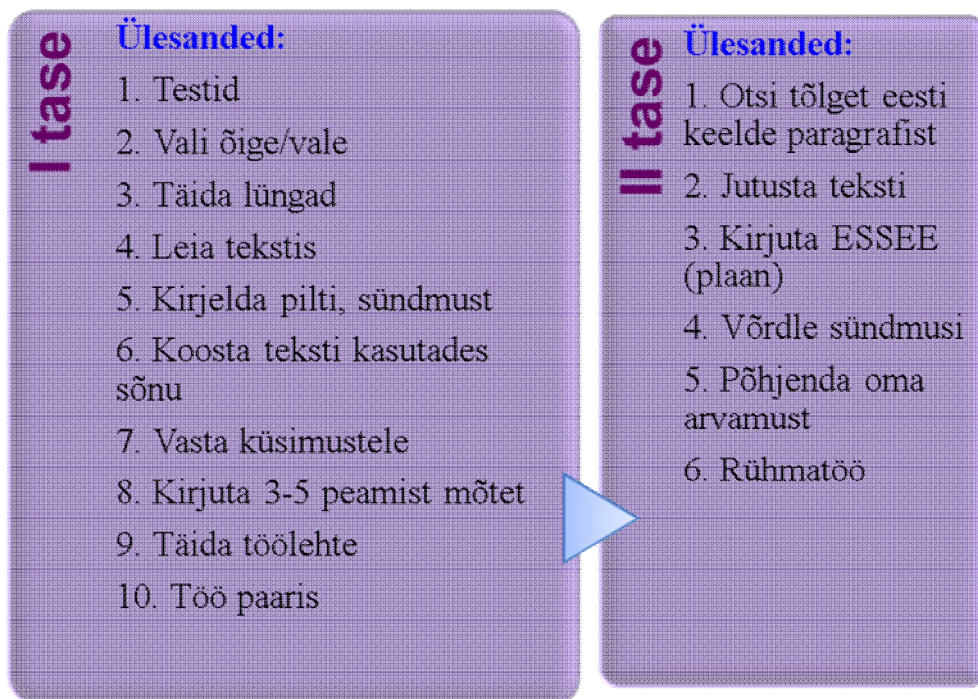
- õppekäik, didaktiline mäng
- Laste verbaalset aktiivsust tõstetakse pidevalt
- harjutatakse oma ja kaaslaste tegevuse kommenteerimist
- antakse objektiivne, motiveeriv tagasiside lapse ja kogu rühma tegevusele ning saavutustele.

3.–5.klass

- kujundatakse jätkuvalt õpilaste oskust märgata ja eristada oma lähiümbrust
- tutvustatakse ja õpetatakse väärtustama rahvuskombeid, -traditsioone
- märkama – eristama – mõistma
- õpetatakse kirjeldama ja hindama kaaslaste ning iseenda tegevus- ja käitumisakte (meeldib/ei meeldi; õige/vale)
- aktiivõppemeetoditest on suurem osatähtsus praktilistel tegevustel ja õppekäikudel

6.–7.klass

- täiendatakse õppetegevuse käigus jätkuvalt õpilaste sotsiaalseid suhtlemis- ja käitumisoskusi
  - õpetatakse võrdlema (eesmärk, tingimused, põhjus–tagajärg)
  - õpitakse eristama ja arvestama oma soove ning võimalusi, planeerima oma tegevusi
- Aktiivõppemeetoditest: lugude lugemine ning analüüs ja praktilised tegevused, probleemsituatsioonid, rühmatööd, rollimängud

Joonis 1. LAK-õpe ühiskonnaõpetuse ja inimeseõpetuse tunnis

3.1.2. Võimalikud raskused

Allpool on ülevaade võimalikest raskustest, mis võivad tunnis tekkida, ning nende lahendusvariandid.

Probleem 1: Suured klassid (28 in.);

Lahenduseks saab jagada õpilasi rühmadesse, kasutada nn diferentseeritud õppe meetodi.

Probleem 2: klassis on erineva eesti keele tasemega õpilased;

Lahenduseks saavad olla toetavad materjalid, nagu ette antud sõnavara või suulise vastuse plaan, mis on õpilasele abiks.

Probleem 3: Materjali suur maht, mille tõttu ei jõua kõike tunni jooksul läbida;
Lahenduseks võib olla näitliku materjali kasutamine nt projektoril, jaotusmaterjalid ehk töölehed.

Probleem 4: Klassikalise tunni formaat ei ole sobiv
Lahenduseks võib kasutada tunnis aktiivõppemeetodid, et õpilasi mobiliseerida ja lasta rohkem tegutseda.

3.1.3. Tunni struktuur

Tunnis on vaja korrata varem antud materjal, anda uus materjal ning korrata materjal.

Varem antud materjali kordamine (10 min):

Sõnavara (suuliselt)

Test (täida lüngad)

Töö piltidega (kirjelda sündmust, kasuta suulise vastuse meelespea)

Frontaalne küsitlus (lühiküsimused)

Uue teema andmine (15-20 min):

Lühenda paragrahv 15-20 põhifaktini

Töö tekstiga (tekst lünkadega, kas lause on õige või vale, leia vastus küsimusele)

Leia laused paragrahvi tekstis (anna laused vene keeles, las õpilased leiavad neid eesti keeles)

Individuaalne töö tekstiga (kirjuta tekstist välja 5 põhilist mõtet, ehk minikonspekt)

Grupitöö

Uue materjali kordamine (10 min):

Mis sündmused on pildil

Kas lause on õige või vale; paranda vale lause!

Tähtis asi, mida oled tunnis meelde jätanud (suulise vastuse meelespea)

Sõnavara kontroll

Teadmiste kontrolli meetodid:

Kontrolltöö (kirjelda sündmused, võrdle kaks sündmust, põhjenda oma arvamust, sõnavara kontroll)

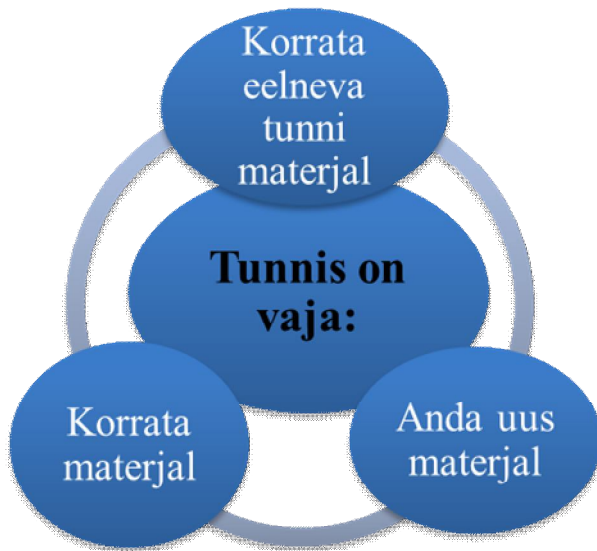

Test

Seminar (frontaalne vestlus)

Essee

Õpimapi kaitsmine kursuse lõpus (vastamine plaani järgi)

Joonis 2. Tunni struktuur

3.2. ÜLESANNETE NÄIDISED. REKLAAM

Diskussioon klassis:

Millist kaupa reklaamitakse täna kõige rohkem? Mida sa arvad, miks?

Mida sa arvad, milline reklaam on efektiivsem?

Mida reklaamitakse ajalehes/internetis/tv-s/raadios/ tänaval?

Milline reklaam torkas sulle silma viimati? Mida reklaamiti, kus reklaamiti, miks arvad, et see oli hea reklaam

Reklaami kirjelduse plaan:

Lase õpilastel leida ajalehest sobiv reklaam ja kleepida see A4 lehele. Järgmisena lase neil reklaami kirjeldada järgneva plaani järgi:

Mis on kujutatud sellel reklaamil!

Kellele see reklaam on suunatud (lastele? naistele? meestele? jne)

Miks valisid seda reklaami? Miks see köitis sind (köidab inimesi)?

Kas see reklaam on täna aktuaalne? Kas see reklaam müüb toodet hästi? Miks arvad niimoodi?

3.3. ÜLESANNETE NÄIDISED. EESTI RIIK

Tekst õpikus on sageli liiga pikk. Seega oleks mõistlik jagada õpilasi rühmadesse ja anda igal rühmal lugeda teksti - 10 min

Las iga rühm teeb plakati loetu põhjal. Võib kasutada pilte ajalehtedest.

Rühmad esinevad ja kirjutavad töövihikusse sõnavara.

Kui tekst on pikk, siis võib seda lühendada 7-10 lauseni (kokkuvõtte paragrahvist).

Pärast on võimalik selle tekstiga teha igasuguseid ülesandeid (õige/vale, lünktekst, sõnavara, jne)

Kes on teie kodukoha tuntud inimesed? – võib kasutada pilte, et õpilased arvaksid ära.

Leia nendest lindudest suitsupääsuke ja tõmba ring ümber (valmista ette 5 erineva linnu pildid, sh suitsupääsukese oma)

Leia nendest lilledest rukkilill ja tõmba ring ümber (valmista ette 5 erineva lille pildid, sh rukkilille oma)

II kooliastme jaoks sobivad järgmised ülesanded:

Piltide näitus “Minu Narva” “Minu riik” (klassi seinal)

Esseede konkurss “Minu Eesti” “Minu Narva” (klassi seinal)

Viktoriin – saab ise ette valmistada, allikad: <https://jeopardylabs.com/>;

www.puzzlemaker.com

3.3.1. President, Riigikogu, valitsus.

Mida president teeb? Leia venekeelseid vasteid

1. Esindab riiki välissuhtluses
2. Peab kõnet
3. Peaisik riigipühadel riigis
4. Kuulutab seadused välja
5. Osaleb kultuuriüritustes

Venekeelsed vasted:

1. Участвует в культурных мероприятиях
2. Провозглашает законы
3. Представляет страну в международном общении
4. Главное лицо на государственных праздниках в стране
5. Читает речь

Lisaks: Leida üles pildid, kus on president kujutatud, ning anda õpilastele, et nad kirjeldaksid, mida president pildil teeb.

Mida teevad Riigikogu liikmed? Leia venekeelseid vasteid

1. Valivad Vabariigi Presidendi –
2. Võtavad vastu seadusi ja otsuseid –
3. Võtavad vastu eelarve –
4. Lahendavad riigi küsimusi –
5. Kehtestavad riiklikud autasud –
6. Kuulutavad Vabariigi Presidendi ettepanekul välja sõjaseisukorra riigis –

Venekeelsed vasted:

1. Принимают законы и решения;
2. Выбирают президента республики;
3. Принимают бюджет;
4. Назначают государственные награды;
5. Решают государственные вопросы;
6. Провозглашают по предложению президента военное положение в государстве.

Mida teeb valitsus? Leia venekeelseid vasteid

1. Viib ellu sise-ja välispoliitikat
2. Teostab poliitikat majanduses, sotsiaalses ja kultuurses elus, välissuhtluses
3. Küsimusi arutatakse istungitel

Venekeelsed vasted:

1. Обсуждение вопросов на заседании
2. Приводит в жизнь внутреннюю и внешнюю политику

3. Проводит политику в экономической, социальной и культурной жизни, в международном общении

3.3.2. Eesti rahvuslik sümbolika

PILT	MIS/KES ON PILDIL KUJUTATUD?	KUS ASUB?
	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

	.....	.....
	....	....

3.3.3. Eesti rahvustoit

Pilt	Mis toit on kujutatud pildil?
	1) ....
	2) ....

	<p>3)</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>4)</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>5)</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>6)</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Vastused:

verivorstid kõrvitsa ja pohladeega; mulgikapsad; sült; kama; mannavaht; rukkileib

2) Vasta küsimustele eelmise ülesande põhjal!

Millist toitu sa oled söönud? Kus ja millal?

.....
.....

Milline toit sulle maitseb? Milline ei maitse?

.....
.....

3) Joonista oma lemmiktoit!

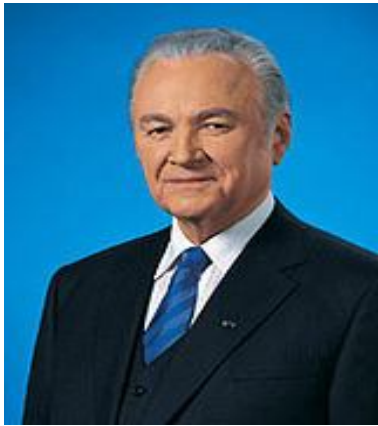

3.3.4. Eesti tähtsamad isikud

PILT	KES ON PILDIL? Kes ta oli/on?
1. 	1) ....

<p>2.</p> 	<p>2)</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>3.</p> 	<p>3)</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>4.</p> 	<p>4)</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

<p>5.</p> 	<p>5)</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>6.</p> 	<p>6)</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Vastused:

Kalevipoeg. Eesti muinaskangelane eeposest «Kalevipoeg».

Lydia Koidula (1843-1866). Eesti luuletaja.

Konstantin Päts (1874-1956). Eesti Vabariigi esimene president

Lennart Meri (1929-2006). Eesti president 1992-2001.

Arnold Rüütel (1928-...). Eesti president 2001-2006.

Toomas Hendrik Ilves (1953-...). Eesti president 2006-.

3.3.5. Eesti kuulsused

Ühenda pilt ja vastav tekst.

Pilt	Kes see on?
1. 	a) Gerd. Kanter. Eesti kettaheitja, kes võitis 2008.a Beijjings olümpia kuldmedali
2. 	b) Kristina Šmigun Eesti naissuusataja, kes võitis 2006.a kaks olümpia kuldmedali ja 2010.a olümpia hõbemedali.
3. 	c) Andrus Veerpalu Suusataja, kes võitis 2002.a kaks olümpia kuldmedali ja 2006.a olümpia hõbemedali.

<p>4.</p> 	<p>d) Tanel Padar. Eesti laulja. 2003.a lõi oma ansambli The Sun. 2001.a võitis Eurovisiooni lauluvõistluse.</p>
<p>5.</p> 	<p>e) Kelly Sildaru 11 aastane freestyle-suusataja, keda tuntakse üle maailma. Sooritab trikke, mida ükski naine maailmas ei tee.</p>
<p>6.</p> 	<p>f) Kerli Kõiv Tuntuim Eesti laulja maailmas alates 2012.a. Tema lood jõudsid Ameerika edetabelitesse.</p>
<p>7.</p>	<p>g) Paul Keres (1916-1975) Eesti maletaja. NSV Liidu mitmekordne meister.</p>

Vastused:

1)g

2)a

3)b

4)e

5)c

6)d

7)f

4. OSA

OHUD JA TURVALISUS

Svetlana Gordijenko

Tartu Ülikooli Narva kolledž

4.1. TERVIS

1.klass - Mina ja tervis.

Piltide joonistamine või piltide järgi äraarvamine

Milline sa oled, kui sa oled terve? Haige?

Mida sina teed, et olla terve?

Oma keha eest hoolitsemine

2.klass - Mis aitab sul olla terve?

Samuti võib teha tööd piltidega ja siis arutada.

Mul aitab olla terve: puhtus, uni, hammaste pesemine, liikumismängud, värske õhk, tervislik toit, jm

Kus on sul kasulik viibida ja miks? (kasuta 6 erinevat pilti, ja õpilased peavad valima ning põhjendama). Variandid: rand, mets, linn, tehas/vabrik, kodu, õu (vm)

3. klass - Mina ja tervis. Vaimne ja füüsiline tervis.

Tervislik eluviis – millest see koosneb? Mida see tähendab? Milleks on seda vaja?

Toimetulek ohuolukorras – valikvastustega testi vormis

5. klass - Liikumine

Tee kodust koolini ja tagasi – õpilased loevad samme;

Sport – mitu tundi päevas teed sporti? Mis huviringi külastad? Miks on see kasulik?

Söömine (mida olid täna söönud?)

Puhkus (jalutamine, kuidas sa puhkad?)

Uni (mitu tundi olid maganud täna? Mitu tundi peab inimene magama?)

Esmaabi õpetades saab kasutada videote sarja ning koostada nende alusel ülesandeid -

<http://www.lastekas.ee/index.php?go=esmaabi>

4.2. TULEOHUTUS

Saab kasutada veebilehte www.kustuti.ee ning mõelda ise juurde sarnaseid ülesandeid. Seal on ülesandeid erinevate olukordade kohta. Allpool on mõned näidised:

Köögis on tunda gaasilõhna. Mida teed?

Olukorra selgitamiseks lülitan sisse valguse

Sulen tihedalt ukсед ja aknad, väljun

Avan ukсед ja aknad ning ei puuduta ühtegi elektrilülitit. Kui ei leia lekke põhjust, väljun 112 helistades.

Häire tunni ajal. Mida teed?

Lähen akna juurde ja olen valmis välja ronima

Jään oma kohale istuma, kuulan õpetaja juhtnööre

Ei pööra juhtunule tähelepanu, tõenäoliselt on see õppehäire.

(allikas: www.kustuti.ee)

4.3. NÄITED PROJEKTIDEST

4.3.1. Pakendi uurimine. Kas tervislik või ebatervislik toit?

Uurige väikerühmas erinevaid toiduainete pakendeid ning nendel olevat infot.

Kirjutage välja, millist informatsiooni pakend annab, ning arutlege, milline eesmärk infol on (kasutus-, ohutus-, toitumisalane teave vms).

Millist märgistust pakendil kasutatakse?

Uurige, millised nõuded on esitatud pakendil olevale infole (vt erinevad määrused) ning nendel kasutatavatele märkidele (nt GDA, Eesti parim toiduaine, Mahetoit jms).

Arutlege, milline on pakendi roll tootjale, müüjale, tarbijale (pakendi materjal, keskkonnasõbralikkus, välimus, mugavus, informatiivsus).

Koostage visuaalne materjal, mis aitaks tarbijal pakendil olevat informatsiooni paremini mõista tervislike valikute tegemiseks.

4.3.2. Jookide valik ja tervislikkus

Õpilane oskab teha jookide tervislikkusest lähtuvat valikut.

Ülesanne: Koosta nädala jooksul nimekiri oma kodus tarvitavatest mittealkohoolsetest jookidest.

Uuri jookide koostiskomponente ning nende toitainelist väärtust. Reasta teie peres tarvitavad joogid toitainelise koostise alusel.

Külasta üht oma kodukandis olevat toidupoodi ning uuri seal müüdavate jookide valikut.

Vali välja kolm sinu jaoks maitsvat (isuäratavat), kuid samas toitaineliselt väärtuslikku jooki. Võrdle jooke oma pere valikutega.

Too välja, millised joogid lisaksid ostukorvi peale analüüsi tegemist. Võrdle tulemusi väikerühmas/klassis.

Koostage ühine plakat (flaier) andmaks uuringu tulemustest informatsiooni koolikaaslastele.

4.3.3. Erinevaid näiteid õpilaste mõtlemist aktiveerivateks õpiülesanneteks

- Organiseerige etendus/nukuteater/laulumäng mõnest tervisliku toitumise olulisest teemast noorematele kooliõpilastele (teema võib anda õpetaja või valivad õpilased).
- Koostage oma toitumisalane ajaleht, mida koolis kaasõpilastele jagada.
- Analüüsige ühe kiirtoidu söögikoha menüüd, mida sööb keskmine teismeline. Arvutage välja eine toitaineline koostis ning koostage selle juurde kogu päevamenüü nii, et see vastaks noorte toitumissoovitustele.

4.4. LIIKLEMINE JA LIIKLUSMÄRGID

Põhiteemad õppeaasta lõikes:

September – koolitee ohtlike kohtade kaardistamine, jalakäija käitumisreeglid / kampaania “Lapsed on linnas tagasi”; Liiklusrahu 2010

Oktoober kuni jaanuar – nähtavust parandavad tegurid (helkur, valgustus, riietus jne) / kampaania – “Pane need kellest hoolid särama”

Veebruar kuni märts – turvaline autosõit, turvavahendite kasutamine / kampaania – “Kinnita turvavöö ka tagaistmel”

Märts kuni mai – jalgratturi (mopeedijahi) koolitus / kampaania 2011 – “Peaasi – kiiver!”

Lingid, mida saab kasutada materjalide ettevalmistamisel

Lõvi Leo jutud – www.liiklus.ee (Lastele)

Jänku Jussi multifilmid - www.lastekas.ee

Maanteeameti õppematerjalid ja töölehed liikluse teemal -

http://tk.mnt.ee/?cat=11&sort=name&sort_order=asc

4.5. MINA JA ARVUTI

1. Vasta küsimustele!

1. Mitu tundi päevas sa istud arvuti taga?	
2. Kas sa mängid arvutimänge? Mitu tundi päevas?	
3. Kas sa suhtled sõpradega internetis?	
4. Kas vanemad kasutavad arvutit?	
5. Mitu tundi päevas vanemad on internetis?	

2. Milliseid sotsiaalvõrgustikke sa kasutad ja miks? Mida on võimalik nendes võrgustikes teha?

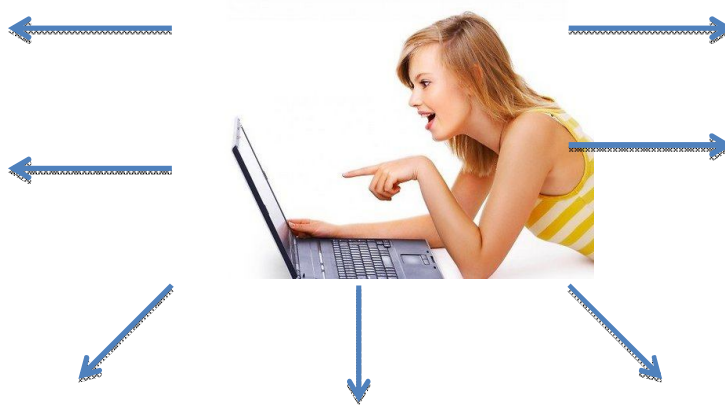
3. Kellega sa suhtled internetis? Mille abil/kuidas Sa seda teed?

4. Mida saab teha internetis? Koosta skeem

suhelda sõprade/vanematega, kuulata muusikat, surfata netis, lugeda uudiseid, mängida mängu, vaadata tv, maksta arveid, osta asju, redigeerida pilte

5. Vali eelmisest ülesandest 4 asja mida sulle meeldib kõige rohkem teha internetis.

Miks?

1.

2.

3.

4.

Kommentaariid:

.....

.....

.....

6. Millised võivad olla internetis ohud? Milles oht seisneb?

Võõrad inimesed

.....
.....

Sõnaline vägivald

.....
.....

Viirused

.....
.....

Kas saad nimetada veel mõnda ohtu?

.....
.....

7. Kuidas saab neid ohte ennetada/vältida?

Võõrad inimesed

.....
.....

Sõnaline vägivald

.....
.....

Viirused

.....

.....

Oma poolt pakutud variant

.....

.....

8. Joonista plakat teemal „Ohud internetis“

